

การศึกษาและเก็บรวบรวมพรรณไม้ดอกในมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อจัดเก็บในพิพิธภัณฑ์พืช

Study and Collecting of Flowering Plants in Ramkhamhaeng University for Preservation in Herbarium

พิทักษ์ ใจอง¹

บทคัดย่อ

จากการศึกษารวบรวมพรรณไม้ดอกในมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อจัดเก็บในพิพิธภัณฑ์พืช ระหว่างเดือนสิงหาคม 2549 ถึงเดือนกรกฎาคม 2550 พบพรรณไม้ดอกจำนวน 47 วงศ์ 114 ชนิด พร้อมบรรยายลักษณะทางสัณฐานวิทยา ชื่อพื้นเมือง ชื่อวิทยาศาสตร์ พบพรรณไม้วงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุด คือพืชในวงศ์ถั่ว (LEGUMINOSAE) และตัวอย่างพืชแต่ละชนิดได้จัดเก็บในรูปตัวอย่างพรรณไม้แห้งจำนวน 114 หมายเลข โดยตัวอย่างทั้งหมดนั้นได้เก็บไว้สำหรับศึกษาอ้างอิงที่พิพิธภัณฑ์พืชภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คำสำคัญ: การเก็บรวบรวมพรรณไม้ดอก พิพิธภัณฑ์พืช

ABSTRACT

A study of flowering plants in Ramkhamhaeng University for collecting in Herbarium was conducted from August 2006 to July 2007. One hundred and fourteen species in 47 families were found. Description, local name and scientific name of each species were provided. Among these families, the highest number of species was in LEGUMINOSAE. All 114 dried specimens of flowering plants were given numbers and collected in herbarium at department of Biology, Faculty of Science, Ramkhamhaeng University for study and reference.

Keywords: collecting of flowering plants, herbarium

¹ อาจารย์ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทนำ

พิพิธภัณฑ์พืช (herbarium) เป็นสถานที่เก็บและรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้ และเอกสารอ้างอิงทางอนุกรมวิธานพืช ซึ่งตัวอย่างพรรณไม้มักถูกมัดติดอยู่บนกระดาษเย็บตัวอย่างพรรณไม้ ที่มีรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่างพืชชนิดนั้นๆ และเก็บตัวอย่างพรรณไม้แห้งไว้ในตู้เก็บตัวอย่างพรรณไม้ หรือตอง พิพิธภัณฑ์พืชอาจเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ทุกกลุ่มทุกภูมิภาคของโลก หรือพรรณไม้บางกลุ่มบางภูมิภาคก็ได้ จำนวนตัวอย่างพรรณไม้แต่ละพิพิธภัณฑ์ก็แตกต่างกันออกไป จากจำนวนหลายร้อยไปจนถึงหลายล้าน พิพิธภัณฑ์พืชอาจเป็นของรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น มหาวิทยาลัย สถาบันเอกชน องค์การวิจัยอิสระ หรือของแต่ละบุคคลก็ได้ ปัจจุบันมีพิพิธภัณฑ์พืชที่สำคัญของโลกประมาณ 1,700 แห่ง ศึกษาได้จาก Index herbarium part I (Regnum, 1981) หนังสือเล่มนี้ให้ข้อมูลต่างๆ เช่น เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พืช ขนาด รายชื่อของบุคลากรและรายละเอียดต่างๆ รายชื่อของพิพิธภัณฑ์พืชที่ใหญ่ 10 อันดับแรกของโลก และพิพิธภัณฑ์พืชที่เก็บรวบรวมพรรณไม้ของประเทศไทย พิพิธภัณฑ์พืชจะให้ผู้ศึกษาพรรณไม้ขอยืมตัวอย่างได้ในระยะสั้น เช่น 1 ปี และหากมีตัวอย่างพืชหลายชิ้น (duplicate) ก็มีการแลกเปลี่ยนตัวอย่างระหว่างพิพิธภัณฑ์พืช พิพิธภัณฑ์พืชจะได้ตัวอย่างมาจากการที่นักอนุกรมวิธานออกไปเก็บตัวอย่าง การซื้อขายหรือมีการมอบให้ หากเก็บตัวอย่างพรรณไม้ไว้ได้ดี ก็จะเป็นข้อมูลทางอนุกรมวิธานพืชได้ (taxonomic information) ดังนั้นการศึกษาตัวอย่างจำเป็นต้องทำด้วยความระมัดระวัง เช่น การศึกษาลักษณะพรรณไม้แห้งที่ติดบนกระดาษ การเคลื่อนย้าย การนำออกมาจากตู้เก็บตัวอย่าง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแมลงและเชื้อราที่จะทำลายตัวอย่างให้เสียหายได้ หนึ่งลักษณะของพืชที่ไม่สามารถเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์พืชได้ เช่น ความสูง สีของดอก ลักษณะนิสัย จำนวนโครโมโซม เป็นต้น ดังนั้นลักษณะเหล่านี้ควรจะบันทึกไว้ที่กระดาษข้อมูล (label) บนตัวอย่างพืช

หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์พืช

1. ตรวจสอบเอกลักษณ์พืช เมื่อมีตัวอย่างพืชที่ไม่รู้จักก็สามารถนำตัวอย่างพืชนั้นมาตรวจสอบ โดยวิธีการตรวจสอบเอกลักษณ์ต่างๆ

2. การวิจัยและจัดเตรียมการทำฟลอรา (flora) หรือโมโนกราฟ (monograph) เพราะพิพิธภัณฑ์พืชมีตัวอย่างพืชมากมายที่สามารถช่วยในการศึกษาและวิจัย

3. การสอนให้ความรู้ โดยร่วมมือกับสวนพฤกษศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ในภาคสนาม

4. เก็บตัวอย่างพืชแม่แบบ (type specimen) โดยเฉพาะตัวอย่างพืชที่ได้มีการตรวจสอบโครโมโซม การวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมี ข้อมูลที่จำเพาะ และสถานที่ของฟลอรา เพื่อที่ผู้ศึกษาจะได้มาตรวจสอบได้ ข้อมูลเกี่ยวกับพืชที่ศึกษาต่าง ๆ

การที่เก็บตัวอย่างพืชไว้ได้นาน เป็นข้อดีสำหรับนักอนุกรมวิธานพืช ที่สามารถตรวจสอบตัวอย่างพืชที่นักอนุกรมวิธานพืชรุ่นก่อนได้ตรวจสอบมาก่อนว่าถูกต้องหรือไม่ ตัวอย่างพืชที่สำคัญ เช่น ตัวอย่างพืชของลินเนียส ปัจจุบันเก็บไว้ที่ The Linnean Society of London เมื่อผู้เชี่ยวชาญที่เข้าไปศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้ที่ได้ศึกษามาก่อนก็มักจะเขียนลงกระดาษพิเศษติดไว้ที่ตัวอย่างพรรณไม้ เพื่อแก้ไขให้ถูกต้อง

ห้องสมุดเป็นส่วนสำคัญของพิพิธภัณฑ์ เพราะเป็นที่เก็บรวบรวมเอกสารทางอนุกรมวิธานพืช เช่น หนังสือฟลอรา โมโนกราฟ รีวิชัน (revision) และบูลเลติน (bulletin) เป็นต้น

ภูมิประเทศส่วนใหญ่ของประเทศไทย เป็นที่ราบสูงและมีป่าไม้ธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ป่าเต็งรัง ป่าดงดิบ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณและป่าหญ้า ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางพันธุกรรม รวมถึงพรรณพืชนานาชนิดซึ่งเป็นคุณลักษณะของป่าเขตร้อน ประมาณการว่า พรรณพืชในประเทศไทยมีประมาณ 150,000 ชนิด ซึ่งรวมถึงเห็ดรา 3,000 ชนิด เฟิน 633 ชนิด และกล้วยไม้มากกว่า 1,000 ชนิด (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2539) ปัจจุบันพืชซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ที่สำคัญอย่างหนึ่งกำลัง

ขาดแคลน หรือกำลังจะสูญหายไป อันเนื่องมาจากการทำลายป่าอย่างมหาศาล ดังนั้นจึงมีความจำเป็นและรีบด่วนศึกษารวบรวมและอนุรักษ์พรรณพืชไว้เพื่อประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไปในอนาคต

ความหลากหลายของทรัพยากรทางพืชของไทย อาจจะอำนวยความสะดวกให้แก่ปวงชนได้อีกคณานับถ้าหากมีการศึกษาอย่างจริงจัง และให้รายละเอียดความผันแปรของลักษณะพืช ถิ่นกำเนิด และเขตการกระจายพันธุ์ อันเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำไปสู่การแสวงหาแหล่งพันธุกรรมทางพืช (plant genetic resources) ที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ใหม่ๆ ที่มีคุณค่าทางการเกษตร ป่าไม้ เกษตรกรรม พันธุ์ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ พืชสมุนไพร เนื่องจากพืชพรรณต่าง ๆ ในปัจจุบันมีปัจจัยเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ เพราะการทำลายป่าและสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายด้วยไฟป่า หรือมนุษย์ได้ค่อนข้างสูง ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้เพื่อจะทราบจำนวนชนิดของพรรณไม้ ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการศึกษาด้านพฤกษศาสตร์ อีกทั้งเป็นการเพิ่มข้อมูลพรรณไม้ของไทยและเพื่อประโยชน์ในสาขาที่เกี่ยวข้องหรือการรักษาให้พรรณไม้คงอยู่คู่มหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อไป

การวิจัยครอบคลุมถึง

1. ศึกษาลักษณะสัณฐานวิทยาของพรรณไม้ดอก (Morphology) จากการสำรวจในเขตมหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. รวมข้อมูลจากตัวอย่างพรรณไม้แห้งที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์พืชดังนี้

- หอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช

- พิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร งานพฤกษศาสตร์ กรมวิชาการเกษตร

3. เก็บตัวอย่างพรรณไม้เพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิง ในการศึกษาค้นคว้า ในภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะสัณฐานวิทยาของพรรณไม้ดอก

2. เพื่อที่จะระบุและวิเคราะห์เพื่อให้ได้ชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง

3. เพื่อที่จะได้ทราบจำนวนชนิดของพรรณไม้

4. เพื่อเก็บตัวอย่างพรรณไม้เพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิงในการศึกษาค้นคว้าในภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Bentham and Hooker (1965) ได้ศึกษาและรวบรวมรายชื่อพรรณไม้ ในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บรรยายลักษณะพืชในอันดับสกุล การกระจายพันธุ์ ถิ่นกำเนิด พบว่ามีพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae 5 สกุล คือ *Asystasia*, *Barleria*, *Clinacanthus*, *Codonacanthus* และ *Graptophyllum*

Ohwi (1965) ศึกษาพรรณไม้ในวงศ์ Acanthaceae ในประเทศญี่ปุ่นพบพืชในเผ่าย่อย Barleriinae 1 ชนิด คือ *Co. pauciflorus* ซึ่งได้สร้างรูปวิธานพร้อมกับบรรยายลักษณะ และลักษณะที่ใช้จำแนกสกุลนี้คือ การเรียงของกลีบดอกเป็นแบบซ้อนเหลื่อม และกลีบดอกยาวมากกว่าหลอดกลีบดอก

Ridley (1923) ศึกษาพรรณไม้วงศ์ Acanthaceae ในประเทศมาเลเซีย บรรยายลักษณะสกุล และชนิด และสร้างรูปวิธาน โดยลักษณะที่ใช้จำแนกสกุลและชนิด ได้แก่ รูปร่างของผล การติดของเมล็ด การเรียงของอับเรณู จำนวนกลีบเลี้ยง รูปร่างของหลอดกลีบดอกและจำนวนอับเรณู และพบพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae จำนวน 4 สกุล 17 ชนิด คือ *A. coromandeliana*, *A. intrusa*, *B. conspicua*, *B. prionitis*, *B. siamensis* var. *glabrescens* Craib, *C. burmannii*, *P. breviflos* Ridl., *P. candidum* Ridl., *P. caudifolium* Ridl., *P. crenulatum*, *P. graciliflorum* Ridl., *P. hirtipistillum* Ridl., *P. kigii* Ridl., *P. lilacinum* Stapf., *P. selangorensis* Ridl., *P. sylvestre* Ridl. และ *P. teysmannii* Ridl.

Hansen (1983) ศึกษาพรรณไม้ในสกุล *Asystasia* ที่แคว้น Tonkin และมณฑลยูนนานของประเทศจีน โดยใช้ลักษณะของกลีบเลี้ยง หลอดกลีบดอก รูปร่างของผล ผิวของเมล็ด ลักษณะกลีบดอกไม่เป็นรูปปากเปิด สร้าง

รูปวิธาน จำแนกพืชสกุลนี้ออกจากสกุล *Chroesthes* Benoist และ *Lepidagathis* Willd.

Hansen (1989) ศึกษาพรรณไม้วงศ์ Acanthaceae ในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบพรรณไม้ในสกุล *Pseuderanthemum* จำนวน 3 ชนิด คือ *P. graciliflorum*, *P. lapathifolium* (Vahl) B. Hansen และ *P. latifolium* (Vahl) B. Hansen ซึ่งได้บรรยายลักษณะทางสัณฐานวิทยา การกระจายพันธุ์ และวาดภาพลายเส้น

Balkwill et al. (1997) ศึกษาและรายงานการจัดจำแนกพืชในระดับที่ต่ำกว่าระดับสกุล (infra-generic) ของพรรณไม้สกุล *Barleria* ที่มีการกระจายพันธุ์อยู่ทั่วโลก และได้เสนอการจำแนกพืชในสกุลนี้เป็น 2 สกุลย่อย คือ สกุลย่อย *Barleria* และ *Prionitis* และแบ่งออกเป็น 7 หมู่ (section) คือ *Barleria*, *Cavirostrata*, *Chrysothrix*, *Fissimura*, *Prionitis*, *Somalia* และ *Stellatohirta* โดยอธิบายว่าพรรณไม้ในสกุลนี้มีจำนวนชนิดมาก ซึ่งมีประมาณ 300 ชนิด ทั่วโลก ส่วนใหญ่ลักษณะที่สำคัญที่ใช้ในการจำแนกพืช ได้แก่ การจัดเรียงตัวของหลอดกลีบดอก ลักษณะโครงสร้างของยอดเกสรเพศเมีย ตำแหน่งของวงเกสรเพศผู้ รูปร่างและโครงสร้างของผล การมีหรือไม่มีตะขอ ตำแหน่งผนังกันผล และจำนวนเมล็ด

วิจิตร (2541) ศึกษาอนุกรมวิธานของพรรณไม้ดอกในเขตป่าสงวนห้วยยาง กำแพงนครเวียงจันทน์ พบพรรณไม้ในเผ่าย่อย *Barleriinae* จำนวน 1 ชนิด คือ *Barleria strigosa* และได้บรรยายลักษณะสัณฐานวิทยาพร้อมกับสร้างรูปวิธานในระดับสกุล

Scotland และ Vollesen (2000) ศึกษาและรายงานการจำแนกพรรณไม้วงศ์ Acanthaceae โดยศึกษาด้านชีวโมเลกุล เรณูวิทยา และการเรียงของกลีบดอก ซึ่งกล่าวว่าข้อมูลเหล่านี้จะเป็นข้อมูลที่ช่วยสนับสนุนการจำแนกพรรณไม้ในด้านสัณฐานวิทยา และเสนอลักษณะที่ใช้จำแนก เช่น ส่วนของแข็งที่พัฒนามาจาก funiculus ที่เรียกว่า retinacula การแตกของผล ลักษณะเซลล์ซิสโทลิท (cystolith) ในเนื้อเยื่อชั้นผิว ลักษณะข้อของลำต้นและกิ่ง ลักษณะผิวของเมล็ด ลักษณะรูและร่องของเรณู ความลึกของลวดลายที่เป็น

แบบร่างแหของผิวเรณู การเรียงของอับเรณูที่มี 4 อัน เรียงเป็นแนวเดียวกัน การแตกของอับเรณูแบบตามยาวของอับเรณู ตำแหน่งการติดของก้านชูเกสรเพศผู้กับกลีบดอก การเรียงของกลีบดอก เป็นต้น และลักษณะการเรียงของกลีบดอกแบบบิดเป็นเกลียวขึ้นบน และจำนวนออวูลมี 2-4 ออวูลต่อรังไข่ เป็นลักษณะเฉพาะของพืชเผ่าย่อย *Justiciinae* ได้แก่ สกุล *Asystasia*, *Clinacanthus*, *Codonacanthus*, *Graptophyllum*, *Pseuderanthemum* และ *Thysanostigma* โดยได้เสนอให้พืชสกุล *Barleria* L. ไปอยู่ในเผ่าย่อย *Barleriinae* เนื่องจากการเรียงของกลีบดอกซ้อนเหลื่อมกัน แบบควินคินเชียล (quincuncial)

Craib (1911) ศึกษาพรรณไม้ในประเทศไทย และแถบภูมิภาคอินโดจีน พบพรรณไม้ในเผ่าย่อย *Barleriinae* 6 ชนิด คือ *Asystasia kenii* L., *Asystasiella neesiana* L., *Barleria cristata*, *B. lupulina*, *B. siamensis* Craib และ *B. strigosa* Willd. และได้บรรยายลักษณะสัณฐานวิทยาของพืช

Craib (1918) ศึกษาพรรณไม้ในประเทศไทย พบพรรณไม้ในเผ่าย่อย *Barleriinae* 1 ชนิด คือ *Asystasia salicifolia* Craib ซึ่งรายงานว่ามีการกระจายพันธุ์ในภาคเหนือไทย และได้บรรยายลักษณะสัณฐานวิทยาของพืช

Imlay (1939) ศึกษาและสำรวจพรรณไม้ในประเทศไทย พบพรรณไม้ในเผ่าย่อย *Barleriinae* 7 ชนิด คือ *P. axillare* Imlay, *P. bracteatum* Imlay, *P. crenulatum* Imlay, *P. glomeratum* Imlay, *P. siamensis* Imlay, *P. longistylum* Nees และ *Thysanostigma siamense* Nees โดยบรรยายลักษณะสกุลและลักษณะสัณฐานของพืชในระดับชนิด

เต็ม (2523) รวบรวมรายชื่อพรรณไม้ในประเทศไทยมีพืชในเผ่าย่อย *Barleriinae* จำนวน 6 สกุล 21 ชนิด คือ *A. coromandeliana*, *A. gangetica*, *A. salicifolia*, *Asystasiella neesiana* Nees, *B. biloba* Imlay, *B. cristata*, *B. longifolia* L., *B. lupulina*, *B. prionitis*, *B. siamensis*, *B. strigosa*, *C. nutans*, *C. siamensis* Breme., *G. pictum*, *P. andersonii* Lindau., *P.*

atropurpureum Radlk, *P. crenulatum*, *P. graciliflorum*, *P. longistylum* Imlay, *P. reticulatum* และ *P. teysmannii*

Hansen (1984) รวบรวมพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae ในประเทศไทยพบจำนวน 9 สกุล 21 ชนิด และบรรยายลักษณะของพืชในเผ่าย่อยนี้ว่า มีชั้นของกลีบดอกด้านล่างไม่ติดกับก้านชูเกสรเพศเมีย เกสรเพศผู้มี 4 อัน หรือ 2 อัน และ 2 อันติดอยู่บนกลีบดอก คือ *Asystasia* 2 ชนิด, *Asystasiella* 1 ชนิด, *Barleria* 5 ชนิด, *Clinacanthus* 1 ชนิด, *Codonacanthus* 1 ชนิด, *Cosmianthemum* Breme. 1 ชนิด, *Graptophyllum* 1 ชนิด, *Pseuderanthemum* 8 ชนิด และ *Thynostigma* Imlay 1 ชนิด

Hansen (1985) ศึกษาพรรณไม้ในประเทศไทย และมาเลเซีย พบพืชในวงศ์ Acanthaceae 1 ชนิด คือ *Cosmianthemum knoxiifolium* (C.B. Clarke) B. Hansen

Maxwell (1986) ศึกษาพรรณไม้ที่มีท่อลำเลียงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว รายงานว่าพบพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae จำนวน 3 ชนิด คือ *Barleria strigosa*, *Clinacanthus siamensis* และ *Pseuderanthemum palatiferum* ซึ่งได้รายงานลักษณะวิสัยของพืชบางชนิด และช่วงเวลาการออกดอกแต่ไม่ได้บรรยายลักษณะทางสัณฐานวิทยาและสร้างรูปวิธาน

บุศปรพรรณ (2525) ศึกษาและรวบรวมรายชื่อพรรณไม้สมุนไพรในวงศ์ Acanthaceae พบว่ามีพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae จำนวน 7 ชนิด คือ *Asystasia gangetica*, *Barleria cristata*, *B. lupulina*, *B. strigosa*, *Clinacanthus nutans* และ *Graptophyllum pictum* ซึ่งได้บรรยายลักษณะสัณฐานวิทยา นิเวศวิทยา และสรรพคุณของพรรณไม้

Hansen (1988) ศึกษาพรรณไม้ในประเทศไทย และมาเลเซีย พบพืชสกุล *Thynostigma* 2 ชนิดคือ *T. odontites* (Risley) B. Hansen และ *T. siamense* Imlay

วิชัย (2532) รวบรวมรายชื่อดอกไม้และประวัติไม้ดอกเมืองไทยพบว่าเป็นพืชในเผ่าย่อย Barleriinae จำนวน 4 ชนิด คือ *Asystasia gangetica*, *Clinacanthus nutans*, *Graptophyllum pictum* และ *Pseuderanthemum reticulatum*

วงศ์สฤติ และคณะ (2540) รวบรวมและบรรยายพืชสมุนไพรไทย พบว่าเป็นพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae จำนวน 3 ชนิด คือ *Barleria lupulina*, *Clinacanthus nutans* และ *C. siamensis*

ทวีศักดิ์ (2541) ศึกษาสภาพป่าและพรรณพฤษชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พบสังคมป่า 3 แบบคือ สังคมพืชป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง พบพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae จำนวน 1 ชนิด คือ *Pseuderanthemum* sp. แต่ไม่ได้บรรยายลักษณะสัณฐานวิทยาและสร้างรูปวิธาน

พวงเพ็ญ และคณะ (2542) ศึกษาความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณน้ำตกโตนงาช้าง จังหวัดสงขลา พบพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae 2 ชนิด คือ *P. crenulatum* และ *P. graciliflorum*

สมพร (2542) รายงานลักษณะสัณฐานวิทยาของพรรณไม้เผ่าย่อย Barleriinae จำนวน 2 ชนิด คือ *Barleria lupulina* เป็นไม้พุ่ม มีหนามแหลมยาว ขั้วละ 2 คู่ กิ่งก้านสีน้ำตาลแดง เส้นกลางใบสีแดง กลีบดอกชั้นในมีสีเหลืองส้ม ใบประดับสีน้ำตาลแดง มีสรรพคุณ โดยใช้ใบตำให้ละเอียดผสมเหล้า พอกหรือทาแก้ฝี และถอนพิษอักเสบจากแมลงกัดต่อยและเริม ส่วนใบมีฤทธิ์ลดอาการอักเสบในสัตว์ทดลอง และ *Clinacanthus nutans* มีสรรพคุณคือ ใช้ใบสดรักษาแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก แมลงกัดต่อย ผื่นคัน สารสกัดใบสดด้วยนอร์มอล-บิวทานอล (n-butanol) สามารถลดอาการอักเสบได้ในสัตว์ทดลอง และใช้เป็นยารักษาเริมในปาก

พิทักษ์ (2543) ศึกษาพรรณไม้ในวงศ์ Acanthaceae ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร ได้สร้างรูปวิธานในระดับชนิด บรรยายลักษณะทางสัณฐานวิทยา นิเวศวิทยา การกระจายพันธุ์ ชื่อพื้นเมือง และสรรพคุณพบพรรณไม้ในเผ่าย่อย Barleriinae 7 ชนิด คือ *A. gangetica*, *B. strigosa*, *C. nutans*, *G. pictum*, *P. coudercii*, *P. reticulatum* และ *P. sp.*

วัชร และคณะ (2542) สำรวจและรวบรวมผักพื้นเมืองทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ตั้งแต่ปี 2525 ถึงปี 2532 โดยรวบรวมรายชื่อผักทั้งหมด 251 ชนิด มีผักพื้นเมืองทางภาคอีสาน เช่น กระเจียว (*Curcuma* sp.), กระโดน(*Careya sphaerica*

Roxb.), ก้านจอก (*Limnocharis flava* Buch.), ก้านตง (*Colubrina asiatica*), ขี้เหล็กขาว (*Cassia* sp.), เขียง (*Cuscuta chinensis* Lamk.), แคป่า (*Dolochandrone* sp.), และผักชีช้าง (*Oenanthe stolonifera* Wall.) เป็นต้น

สุนทร (2535) รวบรวมรายชื่อสรรพคุณสมุนไพร 200 ชนิด ซึ่งมีผักพื้นเมืองที่มีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพร ด้วย เช่น บัวบก มะเฟือง กุ่มบก กุ่มน้ำ มะรุม เพกา มะขามป้อม ส้มป่อย และสมอไทย เป็นต้น

ทวีศักดิ์ (2549) รายงานจำนวนตัวอย่างพันธุ์ไม้ในพิพิธภัณฑ์พืชในประเทศไทยไว้ดังนี้ พิพิธภัณฑ์พืชศาสตราจารย์สิน สุวตะพันธุ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (BCU) มีจำนวนตัวอย่าง 22,262 ตัวอย่าง พิพิธภัณฑ์พืชกรุงเทพ ฯ (BK) มีจำนวนตัวอย่าง 100,000 ตัวอย่าง หอพรรณไม้กรมอุทยานแห่งชาติ (BKF) มีจำนวนตัวอย่างไม่ต่ำกว่า 200,000 ตัวอย่าง พิพิธภัณฑ์พืชมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (CMU) มีจำนวนตัวอย่าง 10,000 ตัวอย่าง พิพิธภัณฑ์พืชมหาวิทยาลัยขอนแก่น (KKU) มีจำนวนตัวอย่าง 9,245 ตัวอย่างพิพิธภัณฑ์พืชมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) มีจำนวนตัวอย่าง 22,000 ตัวอย่าง และพิพิธภัณฑ์สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ มีจำนวนตัวอย่าง 15,000 ตัวอย่าง

ปัจจัยสี่ประการที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ส่วนใหญ่ได้มาจากพืช การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับพืช สามารถนำไปประยุกต์เกี่ยวกับงานวิจัยของวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ เช่น

- ด้านการเกษตร เพื่อค้นหาพรรณไม้ชนิดใหม่ๆ มาเพาะปลูก โดยมีการปรับปรุงพันธุ์ให้ดีขึ้น หรือสร้างพืชแปลงพันธุ์ที่ต้านทานต่อโรคและแมลง

- ด้านป่าไม้ มีการสร้างสถานตอนที่ผักผ่อน เช่น สวนพฤกษศาสตร์ และสวนรุกขชาติ โดยการติดชื่อของพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษา และทราบถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ อันจะทำให้เกิดความหวงแหนและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

- ด้านการแพทย์ เกษษศาสตร์และเคมี เพิ่มการศึกษาพืชสมุนไพร เพื่อนำมาเป็นยารักษาโรค ซึ่งจำเป็นต้องทราบถึงชนิดและชื่อวิทยาศาสตร์ของพืช

- ด้านการอุตสาหกรรม มีการคิดค้นหาพืชใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในทางอุตสาหกรรมเป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างพรรณไม้แห้งที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์พืชดังนี้

- 1.1 หอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

- 1.2 พิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร งานพฤกษศาสตร์ กรมวิชาการเกษตร

2. ออกสำรวจและเก็บตัวอย่างพืชภาคสนาม

3. บรรยายลักษณะพืชตามหลักทางอนุกรมวิธานพืช (plant taxonomy)

4. จัดเก็บตัวอย่างพรรณไม้ในรูปพรรณไม้แห้งหรือตัวอย่างดอง เพื่อศึกษาและอ้างอิง ณ พิพิธภัณฑ์พืช ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผลการวิจัย

จากการศึกษารวบรวมพรรณไม้ดอกในมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อจัดเก็บในพิพิธภัณฑ์พืช ระหว่างเดือนสิงหาคม 2549 ถึงเดือนกรกฎาคม 2550 พบพรรณไม้ดอกจำนวน 47 วงศ์ 114 ชนิด (แสดงในตารางที่ 1) ได้เก็บตัวอย่างพืชในรูปตัวอย่างพรรณไม้แห้ง 114 หมายเลขพรรณไม้วังศ์ที่พบมีจำนวนมากที่สุดคือพืชวงศ์ถั่ว (Family LEGUMINOSAE) 21 ชนิด ลักษณะนิสัยของพืชพบทั้งไม้ล้มลุก ไม้พุ่ม และไม้ยืนต้น ชนิดของใบพบ 2 ประเภทคือ ใบเดี่ยว และใบประกอบ ชนิดของดอกพบทั้งดอกเดี่ยวและดอกช่อ ชนิดของผลพบทั้งผลสดและผลแห้ง การจำแนกตามประเภทใบเลี้ยงพบทั้ง 2 ประเภทคือ พืชใบเลี้ยงเดี่ยว จำนวน 5 วงศ์ (GRAMINEAE, CANNACEAE, ZINGIBERACEAE, AMARYLLIDACEAE, AGAVACEAE) พืชใบเลี้ยงคู่ จำนวน 42 วงศ์

ตารางที่ 1 แสดงชื่อพันธุ์ไม้ที่สำรวจในมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์
1. กะทกรก	<i>Passiflora foetida</i>	PASSIFLORACEAE
2. กะเม็ง	<i>Eclipta prostrata</i>	COMPOSITAE (ASTERACEAE)
3. กาฝากมะม่วง	<i>Dendrophthoe pentandra</i>	LORANTHACEAE
4. การเวก	<i>Artabotrys siamensis</i>	ANNONACEAE
5. กากหลง	<i>Bauhinia acuminata</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE
6. กระดุมทองเลื้อย	<i>Wedelia trilobata</i>	COMPOSITAE (ASTERACEAE)
7. กระดังงาสงขลา	<i>Cananga odorata</i>	ANNONACEAE
8. กระถิน	<i>Leucaena leucocephala</i>	LEGUMINOSAE-MIMOSOIDEAE
9. กระถินณรงค์	<i>Acacia auriculaeformis</i>	LEGUMINOSAE- MIMOSOIDEAE
10. กระเจียวมอญ	<i>Abelmoschus esculentus</i>	MALVACEAE
11. ไกร	<i>Ficus superba</i>	MORACEAE
12. กินกั๋ง	<i>Commellina diffusa</i>	COMMELLINACEAE
13. ขนุน	<i>Artocarpus heterophyllus</i>	MORACEAE
14. ขี้อัน	<i>Urena sp.</i>	MALVACEAE
15. ขี้เหล็กอเมริกัน	<i>Senna spectabilis</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINOIDEAE
16. ขี้เหล็กบ้าน	<i>Cassia siamea</i>	LEGUMINOSAE- CAESALPINIACEAE
17. เข็มเศรษฐี	<i>Ixora longifolia</i>	RUBIACEAE
18. ครอบสีพื้น	<i>Abutilon hirtum</i>	MALVACEAE
19. คูณ	<i>Cassia fistula</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINOIDEAE
20. แดบ้าน	<i>Sesbania grandiflora</i>	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDAE
21. แดหัวหมู	<i>Markhamia stipulate</i>	BIGNONIACEAE
22. แดแดด	<i>Spathodea campanulata</i>	BIGNONIACEAE
23. ชงโค	<i>Bauhinia purpurea</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE
24. ชมพูพันธุ์ทิพย์	<i>Tabebuia rosea</i>	BIGNONIACEAE
25. ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alta</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINOIDEAE
26. ชวนชม	<i>Adenium obesum</i>	APOCYNACEAE
27. ช้อนทอง	<i>Mussaenda flava</i>	RUBIACEAE
28. ช้องนาง	<i>Thunbergia affinis</i>	THUNBERGIACEAE
29. เซอร์สีเปิน	<i>Malpighia sp.</i>	MALPIGHIACEAE
30. เฝ้าหลังลาย	<i>Pseuderanthemum graciliflorum</i>	ACANTHACEAE
31. ดอกแก้ว	<i>Murraya paniculata</i>	RUTACEAE
32. ดอนยาควินศิริกิติ์	<i>Mussaenda philippica</i>	RUBIACEAE
33. ดอกรัก	<i>Clistopis gigantean</i>	ASCLEPIADACEAE
34. ตะแบก	<i>Lagerstromia floribunda</i>	LYTHRACEAE
35. ตะขบฝรั่ง	<i>Muntingia calabura</i>	ELAEOCARPACEAE
36. ตำลึง	<i>Coccinia grandis</i>	CUCURBITACEAE
37. โดงะ หรือสะอึก	<i>Ipomoea obscura</i>	COLVOVULACEAE
38. ตีนตุ๊กแก	<i>Tridax procumbens</i>	COMPOSITAE (ASTERACEAE)
39. ตีนเป็ดฝรั่ง	<i>Crescentia alata</i>	BIGNONIACEAE
40. ต้นคาง	<i>Alkizia lebbeckoides</i>	LEGUMINOCEAE MIMOSOIDEAE
41. ต้นสักทอง	<i>Tectona grandis</i>	VERBENACEAE

42. ต้อยติ่ง	<i>Ruellia tuberosa</i>	ACANTHACEAE
43. ถั่วกันภัย	<i>Afgekia sericea</i>	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE
44. ถั่วแระผี	<i>Phaseolus lathyroides</i>	LEGUMINOSAE –PAPILIONOIDEAE
45. ทรงบาดาล	<i>Cassia surattensis</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE
46. ทองอุไร	<i>Tecoma stans</i>	BIGNONIACEAE
47. เทียนทอง	<i>Duranta erecta</i>	VERBENACEAE
48. นนทรี	<i>Peltophorum pterocarpum</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE
49. บวบ	<i>Luffa acutangula</i>	CUCURBITACEAE
50. บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i>	NELUMBONACEAE
51. บานเช้า	<i>Turnera ulmifolia</i>	TURNERACEAE
52. บานบุรีเถา	<i>Mendevilla</i> sp.	APOCYNACEAE
53. บานบุรีเหลือง	<i>Allamanda cathartica</i>	APOCYNACEAE
54. บานเย็น	<i>Mirabilis jalapa</i>	NYCTAGINACEAE
55. ใบเงิน	<i>Graptophyllum pictum</i>	ACANTHACEAE
56. ไบนาก	<i>Pseuderanthemum carruthersii</i>	ACANTHACEAE
57. ประทัดใต้หัวน	<i>Hamelia patens</i>	RUBIACEAE
58. ป๊อบ	<i>Millingtonia hortensis</i>	BIGNONIACEAE
59. บัตตาเวีย	<i>Jatropha intergerima</i>	EUPHORBIACEAE
60. แปรงล่างขาว	<i>Callistemon viminalis</i>	MYRTACEAE
61. ผกากรอง	<i>Lantana camara</i>	VERBENACEAE
62. ผักแครด	<i>Synedrella nodiflora</i>	COMPOSITAE (ASTERACEAE)
63. ผักบุ้งนา	<i>Ipomoea aquatica</i>	COLVOVULACEAE
64. ผักปลัง	<i>Basella rubra</i>	BASELLACEAE
65. ผักเบ็ด	<i>Alternanthera sessilis</i>	AMARANTHACEAE
66. ผักเผ็ด	<i>Spilanthes paniculata</i>	COMPOSITAE (ASTERACEAE)
67. พุดจีบ	<i>Tubermaemontana divaricata</i>	APOCYNACEAE
68. พลับพลึงดินเปิด	<i>Hymenocallis littoralis</i> Salisb	AMARYLLIDACEAE
69. พวงชมพู	<i>Antigonon leptopus</i>	POLYGONACEAE
70. พิกุล	<i>Mimusops elengi</i>	SAPOTACEAE
71. พวงทองต้น	<i>Thryallis glauca</i>	MALPIGHIACEAE
72. พุทธรักษา	<i>Canna indica</i>	CANNACEAE
73. ไพล	<i>Zingiber cassumunar</i>	ZINGIBERACEAE
74. ฟ้าทะลายโจร	<i>Andrographis paniculata</i>	ACANTHACEAE
75. มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i>	CUCURBITACEAE
76. มะม่วง	<i>Mangifera indica</i>	ANACADIACEAE
77. มะขามเทศ	<i>Pithecellobium dulce</i>	LEGUMINOSAE-MIMOSOIDEAE
78. มะเขือ	<i>Solanum melongena</i>	SOLANACEAE
79. มะรุม	<i>Moringa oleifera</i>	MORINGACEAE
80. มะขาม	<i>Tamarindus indica</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE
81. มะยม	<i>Phyllanthus acidus</i>	EUPHORBIACEAE
82. มะลิหลวง	<i>Jasminum multiflorum</i>	OLEACEAE
83. มะละกอ	<i>Carica papaya</i>	CARICACEAE
84. มะกา	<i>Bridelia ovata</i>	EUPHOBACEAE
85. มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i>	AVERRHOACEAE

86. มิกกี้เ้าส์	<i>Gomphia serrata</i>	OCHNACEAE
87. มั่นฤๅษี	<i>Merremia hederacea</i>	COLVOVULACEAE
88. โมกกลา	<i>Wrightia religiosa</i>	APOCYNACEAE
89. ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i>	LEGUMINOSAE-MIMOSOIDAE
90. แยมปิ้ง	<i>Stropanthus gratus</i>	APOCYNACEAE
91. ยอบ้าน	<i>Morinda citrifolia</i>	AMILY RUBIACEAE
92. โยทะกา	<i>Bauhinia tomentosa</i>	LEGUMINOSAE-CAESALPINOIDEAE
93. ยี่เข่ง	<i>Lagerstroemia indica</i>	LYTHRACEAE
94. รสสุคนธ์	<i>Tetracera loureiri</i>	DILLENIACEAE
95. ร้าเพย	<i>Thevetia peruviana</i>	APOCYNACEAE
96. รัศมีจันทร์	<i>Pseuderanthemum reticulatum</i>	ACANTHACEAE
97. ลีลาวดี	<i>Plumeria rubra</i>	APOCYNACEAE
98. เล็บมือนาง	<i>Quisqualis indica</i>	COMBRETACEAE
99. ศรีตรัง	<i>Jacaranda obtusifolia</i>	BIGNONIACEAE
100. สายหยุด	<i>Desmos chinensis</i>	ANNONACEAE
101. สามเสื่อ	<i>Chromolaena odoratum</i>	COMPOSITAE (ASTERACEAE)
102. เลี่ยน	<i>Melia azederach</i>	MELIACEAE
103. โสนกินดอก	<i>Sesbania javanica</i>	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE
104. สารภี	<i>Mammea siamensis</i>	GUTTIFERAE
105. สุพรรณิการ์	<i>Cochlospermum religiosum</i>	COCHLOSPERMACEAE
106. หญ้าจรจบดอกเล็ก	<i>Pennisetum polystachyon</i>	POACEAE (GRAMINEAE)
107. หญ้าปากควาย	<i>Dactyloctenium aegyptium</i>	POACEAE (GRAMINEAE)
108. หมากรู้หมากเมีย	<i>Cordyline fruticosa</i>	AGAVACEAE
109. หมากรอก	<i>Dipteracanthus prostrates</i>	ACANTHACEAE
110. หัวใจสีม่วง	<i>Tradescantia pallida</i>	COMMELINACEAE
111. หูกวาง	<i>Terminalia catappa</i>	COMBRETACEAE
112. เหลืองปรีดิยาทร	<i>Tabebuia argentea</i>	BIGNONIACEAE
113. อัญชัญ	<i>Clitorea ternatea</i>	LEGUMINOSAE- PAPILIONOIDEAE
114. อินทนิลบก	<i>Lagerstromia macrocarpa</i>	LYTHRACEAE

สรุปและวิจารณ์ผล

เนื่องจากพิพิธภัณฑ์พืช ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง เริ่มต้นจากการเป็นห้องเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้ที่ได้จากงานวิจัย หรือจากการเรียนการสอนในสาขาพฤกษศาสตร์นั้นทำให้มีจำนวนตัวอย่างไม่มาก พิพิธภัณฑ์พืชที่มีตัวอย่างพันธุ์ไม้ที่จัดเก็บในปริมาณประมาณ 10,000 ตัวอย่างจะสามารถขอจดทะเบียนเป็นพิพิธภัณฑ์พืชระดับ

นานาชาติใน Index Herbarium (ทวิตักดิ์, 2549) ซึ่งจะได้รับ Herbarium code สามารถใช้ติดต่อสื่อสารและอ้างอิงตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการรวบรวมตัวอย่างพันธุ์ไม้เพื่อเพิ่มปริมาณให้มีจำนวนมากขึ้นและหวังว่าในอนาคตจะสามารถจดทะเบียนเป็นพิพิธภัณฑ์พืชในระดับนานาชาติได้

อนึ่งการเก็บตัวอย่างพืชนั้นควรมีการเก็บจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศเพื่อให้มีความหลากหลายของข้อมูลพันธุ์ไม้ หากมีการให้การสนับสนุนการวิจัยอย่างจริงจังและมีการทำงานร่วมกันเป็นทีมจะทำให้การจัดทำพิพิธภัณฑพืชสำเร็จได้อย่างที่หวังไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยต่อไป

ข้อจำกัดและอุปสรรคการจัดเก็บตัวอย่างพืชสดในรูปตัวอย่างพรรณไม้แห้ง คือตัวอย่างแห้งถูกทำลายด้วยแมลงและโดยทำลายโดยเชื้อรา ทำให้ตัวอย่างเสียหายและผุพังได้ง่าย ถ้าหากใช้สารเคมี เช่น โปรทหรือยาฆ่าแมลงชุบตัวอย่างพรรณไม้แห้งแล้ว ต้องมีการติดฉลากที่ตัวอย่างนั้นเพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพสำหรับผู้ที่เข้ามาศึกษาตัวอย่างพรรณไม้แห้งในภายหลัง

พบพรรณไม้ที่มีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพรหลายชนิด เช่น ขี้เหล็กบ้าน ขี้เหล็กอเมริกัน ชุมเห็ดไทย ผกากรอง และราชพฤกษ์ ฯลฯ

พรรณไม้ที่มีกลิ่นดอกหอมได้แก่ กระดังงา สงขลา กระถินณรงค์ การเวก ขี้เหล็กบ้าน มิกกี้เมาส์ทองอุไร ราชพฤกษ์ ราเพย และสายหยุด เป็นต้น

พรรณไม้ส่วนใหญ่นิยมปลูกเป็นไม้ดอกไม้ประดับ และบางชนิด ที่เป็นวัชพืชเจริญเติบโตทั่วไป เช่น ต้อยติ่ง ชุมเห็ดไทย ตีนตุ๊กแก หนุ่ยขาวจรจบ หนุ่ยปากควาย และโสน เป็นต้น

พบว่าช่วงเวลาที่มีพืชออกดอกมากที่สุดอยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคมเพราะเป็นฤดูฝนทำให้พืชเจริญเติบโตได้ดีจึงมีการสร้างดอกและผลเพื่อกระจายพันธุ์ต่อไป ส่วนเดือนที่มีพืชออกดอกน้อยที่สุดคือช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายนซึ่งเป็นฤดูแล้งทำให้พืชชะงักการเจริญเติบโต

เอกสารอ้างอิง

เต็ม สมิตินันท์. 2523. ชื่อพรรณไม้ในประเทศไทย(ชื่อพฤกษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง). พันธุ์พืชบลิซซิ่ง, กรุงเทพฯ.

ทวีศักดิ์ บุญเกิด. 2549. พืชพรรณพืช (Herbarium) ในประเทศไทย. จัดหมายข่าวราย 3 เดือนโครงการ BRT. ฉบับที่ 21 เดือนธันวาคม 2549. 47 หน้า.

บุศบรณ ณ สงขลา. 2525. สมุนไพรไทยตอนที่ 1. กรุงเทพฯ. งานพฤกษศาสตร์ป่าไม้ กองบำรุงกรมป่าไม้

วัชร ประภาสรัยสรเดช และคณะ. 2542. ผักพื้นเมืองเหนือ อีสาน ได้.กลุ่มงานพฤกษศาสตร์ กองพฤกษศาสตร์และวัชพืช กรุงเทพฯ. กรมวิชาการเกษตร.

สุนทรี สิงหนุตตรา. 2535. สรรพคุณสมุนไพร 200 ชนิด. กรุงเทพฯ. คุณ 39 จำกัด.

สมพร ภูติยานันต์. 2542. การตรวจเอกลักษณ์พืชสมุนไพร (ภาคพิเศษ). กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

Balkwill, M. J. and K. Balkwill. 1997. Delimitation and Infra-generic Classification of *Barleria* (Acanthaceae). Kew Bulletin. 52(3): 536-573.

Bentham, G. and J. D. Hooker. 1965. Généra Plantarum. Vol.2. Weinheim Verlag Von J. Cramer. Germany.

Craib, W. G. 1918. Contribution to the Flora of Siam. Kew Bulletin. 19(18): 367.

Hansen, B. 1983. Note on the genus *Chroesthes* (Acanthaceae). Nordic Journal of Botany. 3: 207-211.

Hansen, B. 1984. Studies on Acanthaceae of Thailand. Lecture at the Flora of Thailand Meeting, Royal Botany Garden, Edinburgh. 31(7): 173-178.

Hansen, B. 1985. *Cosmianthemum knoxiifolium* (C. B. Clarke) B. Hansen, comb. nov. (Acanthaceae). Nordic Journal of Botany. 5: 195-197.

Hansen, B. 1988. Revision of *Thysanostigma* (Acanthaceae). Nordic Journal of Botany. 5: 227-230.

Hansen, B. 1989. Note on SE Acanthaceae 1.
Nordic Journal of Botany. 9:209-215.

Imlay, J. B. 1939. Contribution to the Flora of Siam.
Kew Bulletin. 1939: 132-138.

1. กะทกรก

2. กะเม็ง

3. กาฝากมะม่วง

4. การเวก

5. กาหลง

6. กระดุมทองเลื้อย

7. กระดังงาสงขลา

8. กระถิน

9. กระถินณรงค์

10. กระเจี๊ยบมอญ

11. ไกร

12. กินกุ่ม

13. ขนุน

14. ขี้อัน

15. ขี้เหล็กอเมริกัน

16. ขี้เหล็กบ้าน

17. เข็มเศรษฐี

18. ครอบสีฟัน

19. คูณ

20. แคบ้าน

21. แคหัวหมู

22. แคแสด

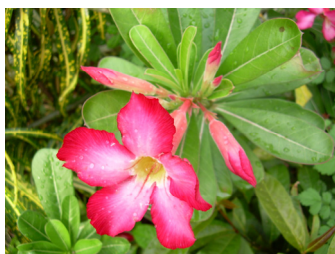
23. ชงโค

24. ชมพูพันธุ์ทิพย์

25. ชุมเห็ดเทศ

26. ชวนชม

27. ช้อนทอง

28. ช้องนาง

29. เซอร์สีเพน

30. เฒ่าหลังลาย

31. แก้วหรือต้นแก้ว

32. ดอนยาควินสิริกิติ์

33. รัก

34. ตะแบก

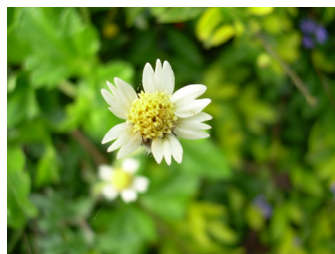
36. ผักตำลึง

35. ตะขบฝรั่ง

37. โทงวา

38. ดินตุ๊กแก

39. ดินเป็ดฝรั่ง

40. ต้นคาง

41. ต้นสักทอง

42. ต้อยติ่ง

43. ถั่วก้นภักย์

44. ถั่วแระผี

45. ทองบาดาล

46. ทองอุไร

47. เทียนทอง

48. นนทรี

49. บวบเหลี่ยม

50. บัวหลวง

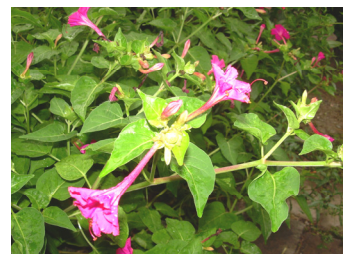
51. บานเช้า

52. บานบุรีเถา

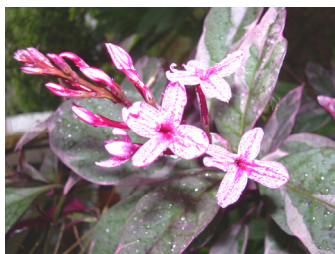
53. บานบุรีเหลือง

54. บานเย็น

55. ใบเงิน

56. ใบนาถ

57. ประทัดใต้หวัน

58. ปีบ

59. ปัตตาเวีย

60. แปรงลำซวด

61. ผกากรอง

62. ผักกระด

63. ผักบุ้งนา

64. ผักปลัง

65. ผักเป็ด

66. ผักเผ็ด

67. พุดจีบ

68. พลับพลึงดินเป็ด

69. พวงชมพู

70. พิกุล

71. พวงทองตัน

72. พุทธรักษา

73. ไพล

74. ฟ้าทะลายโจร

75. มะระขี้นก

76. มะม่วง

77. มะขามเทศ

78. มะเขือ

79. มะรุม

80. มะขาม

81. มะยม

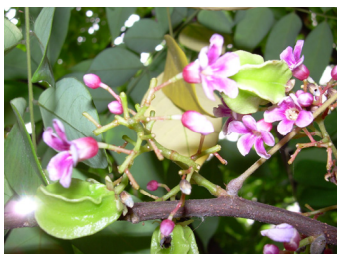
82. มะลิหลวง

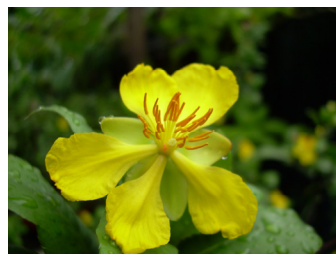
83. มะละกอ

84. มะกา

85. มะเฟือง

86. มิกกี้เมาส์

87. มั่นถาธิ

88. โมกขลา

89. ไมยราบ

90. แยมปีหง

91. ยอบ้าน

92. โยทะกา

93. ยี่เซ่ง

94. รสสุคนธ์

95. รำเพย

96. รัศมีจันทร์

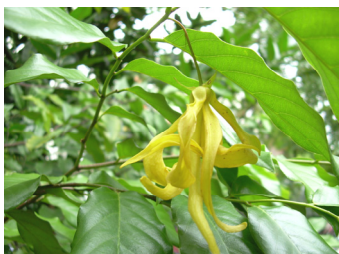
97. ลีลาวดี

98. เล็บมือหาง

99. ศรित्रัง

100. สายหยุด

101. สาบเสื่อ

102. เลียน

103. โสนกินดอก

104. สารภี

105. สุพรรณิการ์

106. หญ้าขจรจบดอกเล็ก

107. หญ้าปากควาย

108. หมากผู้หมากเมีย

109. หมากแตก

110. หัวใจสีม่วง

111. หูกวาง

112. เหลืองปรีดียาธร

113. อัญชัน

114. อินทนิลบก